

Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (14 iunie 1914), reflectată în presa Puterilor Centrale

---

Daniel CREȚU & Radu RACOVITAN

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: d_cretu@yahoo.com, racovitanr@yahoo.com

The Visit of Czar Nicholas II at Constanța (14th of June, 1914), as reflected in the press of the Central Powers

The events preceding the First World War triggered a revival in Romanian foreign policy, oriented for three decades towards the Central Powers. The actions of the Vienna Cabinet –contrary to Romania’s interests –during the Balkan Wars (1912-1913), but especially the situation of Transylvanian Romanians, under the rule of the dualist Hungary, prompted the beginning of Romania’s reorientation to the Entente.

The great powers of the Entente, especially France and Russia sought to take full advantage of the deterioration of the Romanian-Austro-Hungarian relations. Russia was most interested in weakening the influence of Austria-Hungary in the Balkans and to draw Romania on the side of the Entente.

As a result, the visit of Russia’s Tsar in Constanța on 14 June 1914 produced the most vivid agitation in German and Austro-Hungarian diplomatic circles due to the advances that the powers of the Entente made in Romania.

Keywords: The Central Powers, the Tsar of Russia, Constanța, the press, Romanian diplomacy

Evenimentele premergătoare declanșării Primului Război Mondial au determinat un reviriment în politica externă românească, orientată timp de trei decenii spre Puterile Centrale. Faptul se datora în principal greșelilor diplomatice ale Austro-Ungariei, dar și antagonismului de interese a celor trei puteri aliante (Germania, Austro-Ungaria și Italia). Tot în această perioadă, un rol semnificativ în viața internațională l-au dobândit unele state mici și mijlocii care, prin poziția lor geopolitică și prin potențialul economic și militar, puteau să influențeze într-o măsură semnificativă evoluția vieții politice internaționale.

În acest context se înscrie importanța României în planul relațiilor internaționale, în condițiile în care

interesul Marilor Puteri față de statul român crescuse considerabil. Prin poziția ei, România putea să afecteze echilibrul european deoarece planurile de apărare ale Triplei Alianțe erau realizate în cooperare cu armata română, care trebuia să acopere flancul drept al alianței împotriva Rusiei, și ca o ușurare a acțiunii austriece, să atace Odesa.

Atitudinea cabinetului de la Viena, de a acționa contra intereselor României în vara anului 1913, a determinat începutul reorientării către Antantă. Curentul unanim ostil dublei monarhi, existent în rândul opiniei publice din România, era însă determinat mai ales de situația românilor transilvăneni, aflați sub stăpânire austro-ungară și supuși unui regim de

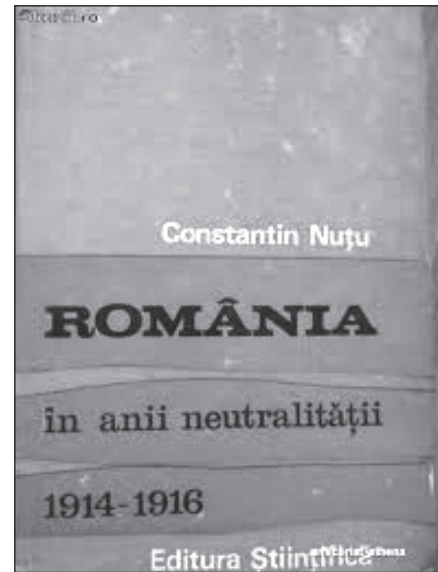
deznaționalizare de către autoritățile de la Budapesta. Relațiile româno-germane nu au fost afectate în vreun fel în urma crizei balcanice, dar tensiunea apărută în relațiile româno-austro-ungare a provocat îngrijorare la Berlin. În același timp, relațiile României cu Italia au evoluat, în condițiile în care ambele state manifestau aceeași tendință de desprindere din Tripla Alianță, fără însă a se ajunge la o coordonare a acțiunilor diplomatice în acest sens. Relațiile României cu Antanta, în special cu Rusia și Franța, au evoluat timid în direcția unei apropieri politice, fără a se înregistra, însă, realizări majore¹.

Anul 1914 a declanșat marea competiție pentru menținerea sau ruperea României de Tripla Alianță. Puterile Centrale au depus eforturi disperate pentru menținerea neschimbată a orientării politicii externe a României. Diplomația austro-ungară, la sfatul Germaniei, a căutat să recâștige simpatia opiniei publice românești² și să realizeze o ameliorare a relațiilor româno-austro-ungare. În acest sens, trimiterea la sfârșitul anului 1913 a unui nou ministru al Austro-Ungariei la București în persoana lui Ottokar Czernin, colaborator apropiat al arhiducelui moștenitor Franz Ferdinand, adept al unei reconcilierii cu România, era menită să ducă la risipirea neînțelegerilor intervenite între cele două state. În același timp, se declanșau negocieri între premierul ungar, contele Tisza, și reprezentanții Partidului Național al Românilor din Transilvania, privind drepturile românilor ardeleni.

Eșecul inițiativelor lui Ottokar Czernin și ale primului ministru maghiar Tisza a amplificat starea de spirit în societatea românească, potrivnică unei alianțe a României cu Austro-Ungaria. De această situație au căutat să profite din plin Marile Puteri ale Antantei, care de multă vreme doreau desprinderea României din sistemul Triplei Alianțe. În acest sens, deosebit de active s-au dovedit a fi diplomațiile rusă și franceză.

Numirea la începutul anului 1914 ca prim-ministru al lui I.I.C. Brătianu, cunoscut pentru orientarea sa politică filoantantistă, a creat un teren favorabil pentru acțiunile diplomatice franco-ruse. Brătianu era convins că, într-un viitor nu prea îndepărtat, Monarhia austro-ungară se va prăbuși. Ca atare, România trebuia să fie pregătită să acționeze într-o asemenea eventualitate pentru a realiza desăvârșirea unității naționale³.

Dintre Marile Puteri ce formau Antanta, Rusia era cea mai interesată în slăbirea influenței Austro-Ungariei în Balcani. Monarhia danubiană era principala rivală a Rusiei în această parte a Europei și de aceea Imperiul țarist putea deveni un aliat prețios al României. Din acest motiv, Brătianu considera că România, pentru a păstra statu-quo-ul teritorial stabilit în Balcani prin pacea de la București, trebuia să acționeze în direcția unei apropieri de Rusia și Antanta. Dar România nu putea să treacă fățiș de partea Antantei sau să facă publică îndepărtarea ei de Tripla Alianță, care

constitua una dintre cele mai mari forțe militare de pe continentul european. Ca urmare, Brătianu a ales calea jocului diplomatic care presupunea, pe de o parte, căutarea sprijinului necesar al Antantei în vederea desăvârșirii unității sale naționale fără, însă, a ajunge la o ruptură deschisă în relațiile cu Puterile Centrale⁴.

La rândul său, Rusia urmărea să atragă de partea Antantei România și celelalte state balcanice pentru a le transforma într-un punct de sprijin al luptei ei împotriva expansiunii amenințătoare a Germaniei și Austro-Ungariei în Balcani și în Orientul Apropiat. Ideea atingerii acestui scop, care facilita și rezolvarea problemei trecerii libere prin strâmători, a motivat și hotărârea lui Sazonov de a introduce în programul politicii externe ruse, elaborat la începutul anului 1914, ameliorarea relațiilor româno-ruse⁵.

Ca atare, se constată la începutul anului 1914 o intensificare a relațiilor politice româno-ruse. Apropierea intervenită între România, Serbia, Grecia și Muntenegru, discuțiile purtate la București în lunile ianuarie-februarie 1914 de către Venizelos și Pasiçi în vederea creării unui bloc balcanic, vizita întreprinsă la Petersburg (martie 1914) de către principele Ferdinand și soția sa Maria, însoțiți de prințul Carol, proiectul unei căsătorii între prințul Carol și marea ducesă Olga - fiica cea mare a țarului Nicolae al II-lea - și a prințesei Elisabeta cu moștenitorul tronului grec, toate constituiau dovezi ale unei orientări intervenite în politica externă a României, provocând îngrijorarea guvernelor austro-ungar și german⁶.

Ceea ce a produs însă cea mai vie agitație în cercurile diplomatice germane și austro-ungare în privința progreselor pe care puterile Antantei le făceau în România, a fost vizita țarului Rusiei la Constanța, din 14 iunie 1914, continuată de convorbirile dintre Brătianu și Sazonov din zilele următoare.

Stabilirea unor contacte diplomatice la nivel înalt între România și Rusia, din inițiativa guvernului

român, a fost pregătită timp de aproape două luni de zile. Dacă inițial guvernul român a propus ca acest lucru să se realizeze printr-o vizită pe care ministrul de externe rus Sazonov să o întreprindă în România, în cele din urmă a fost acceptată de ambele părți varianta sugerată de șeful diplomației ruse, anume ca schimbul de opinii dintre el și Brătianu să aibă loc în momentul unei vizite oficiale pe care țarul Rusiei ar face-o în România. Pentru a se evita o reacție nedorită a Puterilor Centrale față de România, oficial vizita suveranului rus urma să fie prezentată ca fiind una de curtoazie, efectuată la sfârșitul sejurului pe care familia imperială rusă îl efectua la Livadia (în Crimeea), drept replică la cea efectuată de către regele Carol I la Petersburg în 1898⁷.

În prezent ne sunt cunoscute aproape în detaliu toate momentele desfășurării vizitei țarului Rusiei la Constanța, precum și semnificațiile politice ale întâlnirii dintre cei doi monarhi. La vremea respectivă însă, conținutul convorbirilor era învăluit în mare măsură de mister, în pofida preocupărilor perseverente ale diplomaților acreditați la București și ale ziariștilor de a-l cunoaște. De aceea, mai ales în presă, au fost emise multe speculații, dintre cele mai fanteziste. Faptul este explicabil deoarece, sub aparența caracterului ei protocolar, comentat foarte generos în ziare, vizita țarului la Constanța a mascat îndelungile convorbiri politice dintre oamenii de stat ai celor două țări vecine. Practic, cele mai importante discuții pentru relațiile dintre cele două țări, dar și pentru exprimarea opiniilor referitoare la diverse aspecte ale situației internaționale, s-au desfășurat între ministrul de externe al Rusiei, Sazonov, și primul ministru român, I.I.C. Brătianu, atât la Constanța, cât și ulterior la București și Sinaia, după plecarea țarului și a suitei sale imperiale din România.

În timpul vizitei, s-au purtat convorbiri la nivel înalt între țar, regele Carol I, primul ministru I.I.C. Brătianu și ministrul de externe Emil Porumbaru, acestea desfășurându-se pe iahtul „Standard” cu care țarul venise la Constanța din Crimeea. Țarul a abordat într-un mod protocolar relațiile bilaterale ruso-române, având în vedere și unele aspecte ale situației internaționale, în special cea din Balcani. Grijă exagerată a țarului față de situația din Balcani nu i-a plăcut lui Brătianu, întrucât „**nimic nu o justifica**”⁸. Problemele discutate figurau și pe agenda diplomatică a lui Sazonov, fiind reluate mai detaliat în întâlnirea cu Brătianu. Se preciza poziția Rusiei față de anumite chestiuni, între acestea, problema pericolului unui conflict armat între Turcia și Grecia, cea din urmă fiind văzută drept un rival din cauza pretențiilor emise asupra insulelor din Marea Egee, menținerea tratatului de la București ca o garanție a păstrării *statu-quo-lui* balcanic, aducerea prințului de Wied pe tronul Albaniei, apărarea intereselor comerciale ruso-române

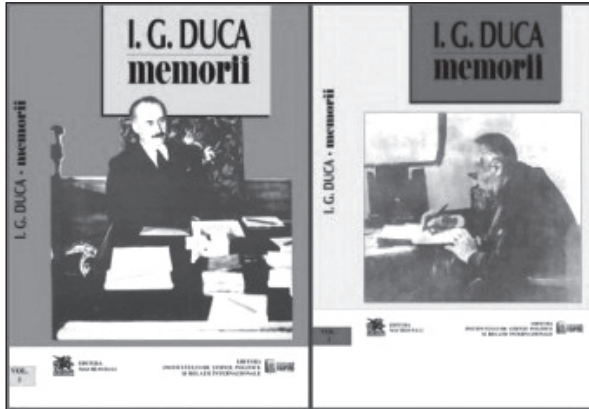
în Marea Neagră ș.a.

La întoarcerea în Rusia, Sazonov a întocmit un raport către țar în care expunea întreaga arie a problemelor discutate cu primul ministru I.I.C. Brătianu și cu regele Carol. De partea cealaltă, atât primul ministru român cât și regele au informat, cu câteva mici rezerve, guvernele din Viena și Berlin asupra conținutului convorbirilor ce le-au avut cu țarul și Sazonov, ceea ce reflectă preocuparea de a nu compromite relațiile cu Puterile Centrale, atâta timp cât aceasta servea intereselor securității statale⁹.

În linii generale, situația prezentată diplomației Puterilor Centrale corespundea realității, analiza chestiunilor balcanice reprezentând conținutul de fond al discuțiilor româno-ruse. Cu toate acestea, întrevvederea de la Constanța a alarmat diplomația austro-ungară și a provocat iritarea cercurilor politice berlineze. Deși nu este cunoscută vreo instrucțiune a guvernului din Berlin în vederea unei intervenții dure la București, totuși, la 3/16 iunie, imediat deci după vizita de la Constanța, Edgar Mavrocordat, ministrul României la Viena, informa pe ministrul de externe al României că ambasadorul german Tschirschky i-ar fi declarat textual că „de la Berlin nu se va face nici o încercare de a ne influența și suntem liberi a ne alege calea pe care o dorim. Singurul lucru pe care ni-l cere Germania este, ca după ce am cântărit bine, să ne pronunțăm de o manieră francă, căci în conjunctura politică actuală lucrurile trebuie să fie clare. Să ne gândim bine la calea cea mai bună de urmat: fie alături de Germania care, datorită armatei și a finanțelor de care dispune, este gata pentru orice eventualitate, sau, dacă considerăm că e mai bine, să ne angajăm pe altă direcție. Însă, în acest ultim caz, să fie bine înțeles că nu vom mai putea conta pe sprijinul Germaniei, și că, în caz de complicații generale, Germania va acționa cum îi cer propriile sale interese și fără a mai ține cont de noi. Mai ales, România trebuie să înțeleagă că nu poate fi în termeni buni cu Germania și, în același timp, să repudieze alianța cu Austro-Ungaria. Aceasta este absolut exclus, căci, pentru a fi și a rămâne amicul Germaniei, trebuie în același timp să fii și amicul Austro-Ungariei, amicul inseparabil și aliata Germaniei”¹⁰.

Deși cercurile oficiale s-au păstrat totuși într-o justificată rezervă, presa Marilor Puteri din Tripla Alianță a comentat pe larg și deschis semnificația deosebită a vizitei țarului Nicolae al II-lea și a ministrului de externe rus Sazonov în România.

Alexandru Jakovaky, șeful Legației române de la Berlin, arăta într-o scrisoare datată 4/17 iunie 1914 și adresată ministrului de externe român, Emanoil Porumbaru, că ziarele oficioase germane au fost foarte rezervate în comentariile lor cu privire la întrevvederea de la Constanța și s-au limitat să redea toasterile celor doi suverani fără a le comenta. În schimb, ziarele de partid

au comentat mai pe larg această vizită. Era vorba despre „Berliner Tageblatt”, ziar evreiesc de nuanță radicală, „Vossische Zeitung”, organ liberal foarte răspândit în lumea politică și „Deutsche Tageszeitung”, ziar conservator, citit de clasele diriguitoare, care îi datora primului său redactor, contele Ernst de Reventlow, succesul articolelor sale de politică externă¹¹. Din acest motiv, erau expediate articole provenind mai ales din amintitele ziare de partid.

Astfel, ziarul „Deutsche Tageszeitung”, în numărul său din 13 iunie, intitulat *România și vizita Țarului*, acorda o atenție deosebită întâlnirii de la Constanța, dar aprecia că rezultatele acestei vizite încă nu puteau fi intuite.

Vizita țarului demonstra cât de mare era importanța pe care o acorda suveranul Rusiei și guvernul său regatului român, ca putere balcanică și ca factor european. România era considerată a fi puterea preponderentă și arbitru situației din Balcani. Precizându-se că Germania a urmărit cu multă simpatie și admirație evoluția României, se arăta că strânsele legături politice și personale care s-au stabilit de-a lungul timpului între România și Imperiul german s-au manifestat îndeosebi în cursul negocierilor de la București. Relațiile româno-italiene, datorită comuniunii de interese, erau și ele foarte bune, pe când, cu toate dezmințirile oficiale, relațiile româno-austriece, au fost tulburate de ceva timp de diverse întâmplări.

Se reamintea României că poziția sa de putere balcanică a fost dobândită și în urma alianței cu Puterile Centrale, care au dovedit prin fapte interesul lor ca România să fie puternică. De cealaltă parte, Franța și Rusia se străduiau să schimbe cursul politicii române. Propaganda desfășurată de către Franța slăvea idealul unei mari României, care nu se putea realiza decât pe seama Austro-Ungariei, răspândind ideea că Franța și Rusia ar fi dispuse să ajute România în acest sens. Datorită afinităților culturale româno-franceze și a dibăciei presei franceze, România pare a se fi lăsat amăgită de simpatia Franței. Ea nu-și dădea seama că Franța nu dorea decât să netezească calea pentru preponderența rusă în Balcani. Ce va face România

urma a se vedea în timp. În final, se declara că nu era de crezut că regele Carol avea intenția să schimbe cursul politicii române, iar oamenii politici români s-au dovedit a fi obiectivi. De asemenea, se exprima convingerea că România va păstra politica prin intermediul căreia a ajuns să joace un rol important în Balcani. Rusia dorea o Românie dependentă de ea, Tripla Alianță dorea o Românie capabilă să acționeze independent și care să dea tonul în Balcani¹².

„Vossische Zeitung”, în articolul din 15 iunie, își exprima credința că vizita țarului va fi înfățișată ca însemnând, din punct de vedere politic, ruperea legăturilor României cu Austro-Ungaria și, prin aceasta, cu Tripla Alianță. Se recunoștea că a intervenit o răceală în raporturile României cu puterile Europei Centrale, însă nu se putea afirma că România s-ar fi aruncat în brațele Rusiei. Așa cum România n-a dorit în timpul crizei balcanice să-și ia vreun angajament față de taberele angajate în conflict, tot o poziție intermediară ocupa în acel moment între Tripla Alianță și Antantă. Părăsirea acestei poziții ar fi constituit o greșală.

Se aprecia că România a ajuns să fie arbitru situației din Balcani și că nimic serios nu se mai putea întreprinde în zonă fără asentimentul ei. Ruptura intervenită în relațiile dintre România și Austro-Ungaria a determinat-o să se apropie de Rusia, vizita de la Constanța dovedind statelor balcanice că situația lor depindea în viitor de voința unită a Rusiei și României¹³.

Într-un articol publicat în ziarul „Deutsche Tageszeitung”, la 15 iunie, intitulat *Toasturile la Constanța*, era făcută o comparație între discursurile rostite de regele României și de către țar. Se constata că, deși ambele au fost la fel de cordiale și rezervate, exista totuși o deosebire: țarul a abordat cu o oarecare insistență probleme politice în legătură cu relațiile ruso-române. Regele Carol a vorbit despre sentimentele de prietenie ce existau între România și Rusia, a garantat asupra interesului și simpatiei pe care o poartă România statului vecin și a susținut ideea strângerii relațiilor româno-ruse. Răspunsul țarului a constituit o recunoaștere a tratatului de la București, ceea ce constituia în opinia ziarului un „hap amar” pentru Bulgaria și Austro-Ungaria. Carol I a dezvăluit programul politicii externe române: „scopul neclintit al României este de a contribui la menținerea unei păci binefăcătoare prin stabilirea unui echilibru stabil și a unor relații cordiale între statele balcanice”. Autorul articolului declara că nu avea nici o îndoială că acesta era într-adevăr scopul României, dar remarca că nu se făcea nici o precizare privind căile și mijloacele prin care factorii politici români urmăreau să-și îndeplinească scopul¹⁴.

Ziarul „Berliner Tageblatt”, 13 iunie, condamna „nepăsarea voită” a presei austriece care se mulțumea doar a aminti românilor pierderea Basarabiei și

nerecunoștiința arătată de Rusia cu 38 de ani în urmă. Se arată faptul că în eventualitatea în care căsătoria principelui Carol cu cea mai frumoasă dintre ficele țarului nu s-ar mai fi realizat, o slăbire a legăturilor României cu Tripla Alianță tot s-a produs, fără posibilitate de remediere. Totuși, se exprima încrederea că factorii politici români se vor feri să transforme statul român într-un stat vasal Rusiei.

În continuare se arată că politica României era contrară celei austro-ungare, care urmărea să-i întrebuițeze pe bulgari împotriva sârbilor și poate chiar împotriva grecilor, stăpânii Salonicului. Rusia s-a folosit cu dibăcie de acest aspect și ar fi constituit un succes pentru diplomația rusă dacă ea ar fi obținut ca România să nu mai reînnoiască peste doi ani convenția militară cu Austro-Ungaria, încheiată în urmă cu 20 de ani. Pe de altă parte, în opinia ziarului, era puțin probabil că România va accepta să servească planurilor ruse. Deschiderea Dardanelor pentru Rusia nu ar fi prezentat avantaje pentru România, iar o stăpânire a strâmtorilor de către Imperiul țarist ar fi constituit un dezastru pentru exportul Vechiului Regat, care s-ar fi aflat la discreția Rusiei. Se aprecia că era și mai puțin probabil ca România să permită vreodată Rusiei trecerea cu armatele pe teritoriul său, în schimbul unei polițe cu scadență în ziua dizolvării Austro-Ungariei. În final, era exprimată încrederea că, în pofida atitudinii opiniei publice din România, oamenii politici responsabili din această țară nu vor lua decizii ce ar fi periclitat progresele României și care ar fi transformat-o într-o satrapie rusească¹⁵. Același ziar, „Berliner Tageblatt”, în numărul său din 15 iunie, referindu-se la discursurile rostite la Constanța, considera că în zadar se căuta în aceste toasturi vreo dovadă a dorinței României de a se lega mai strâns de Rusia. Era apreciat ca un lucru firesc că s-a vorbit de pacea de la București, acest punct dureros al relațiilor româno-austro-ungare. Dar de un curent de simpatie care să lege sufletește cele două state și de o solidaritate de interese doar țarul a vorbit. Se

aprecia că în România lipsea cu desăvârșire o aplecare spre legături mai strânse cu Imperiul țarist¹⁶.

Presa din monarhia austro-ungară a urmărit, cum era firesc, cu un interes și mai mare vizita familiei imperiale la Constanța.

O corespondență din Petersburg trimisă ziarului „Neue Freie Presse”, intitulată *Întrevederea de la Constanța. Speranțele Rusiei*, din 3 iunie, apărută în ziarul amintit în 7 iunie, preciza faptul că, de câțiva ani, diplomația rusă acționa în vederea îmbunătățirii relațiilor româno-ruse. Această năzuință a diplomației ruse s-a manifestat clar în timpul războaielor balcanice. Faptul că guvernul român a acceptat ca medierea diferendului teritorial româno-bulgar să se realizeze la Petersburg (martie-aprilie 1913) a fost privită ca un mare triumf al diplomației ruse. Ministerul de externe rus condus de Sazonov a menținut acest curs al politicii externe și în timpul celui de-al doilea război balcanic și după terminarea acestuia, iar întâlnirea de la Constanța reprezenta o intensificare a sentimentelor amicale manifestate de Rusia față de România.

În continuare se arată că 36 de ani resentimentele României față de atitudinea Rusiei la 1878 „le-a cauzat politicianilor ruși dureri de cap”. Totuși, întâlnirea de la Constanța a avut semnificații mult mai mari decât restabilirea unor relații netulburate de prietenie cu „un vecin atât de neegal cum este România”. Scopul vizitei întreprinse de țar era de a desprinde definitiv România de Tripla Alianță și, implicit, de a o atrage de partea Antantei. În ultimii ani Rusia a urmărit îmbunătățirea poziției sale diplomatice și o întărire a forțelor sale militare. Oare Rusia urmărea declanșarea unui război? Corespondentul își încheia articolul cu următoarea întrebare: era clar că, prin înstrăinarea României de Puterile Centrale, Rusia și-ar fi consolidat poziția în cazul unui război european. Dar Rusia declara că nu dorea să facă război. Atunci de ce aceste acțiuni neliniștitoare?¹⁷

Într-un amplu articol, cu titlul *Atitudine rezervată la București*, același ziar vienez arăta că vizita țarului la Constanța constituia un act de mare însemnătate politică. Era pentru prima oară când împăratul Nicolae al II-lea al Rusiei călca pe pământ românesc, deși în 1898 regele Carol a întreprins o vizită la Petersburg pentru o întrevedere cu țarul. Legăturile cunoscute ale României cu Puterile Centrale, relațiile apropiate dintre Curțile și guvernele de la Viena și București constituiau oarecum motivele pentru care țarul și-a amânat atâta timp vizita. În urmă cu mai bine de zece ani, când Perechii Prințiară Române i s-a născut un fiu, căruia i s-a dat numele de Nicolae [născut la 5 august 1903 – n.n.], țarul a fost rugat să accepte a-i fi naș. Împăratul Rusiei a primit, dar mai mult din considerație pentru verișoara sa Maria, Prințesa Moștenitoare a României, și a trimis ca reprezentant al său nu vreun Mare Duce, ci unul dintre aghiotanții săi.

Prin urmare, se întreba autorul, cât de puternică trebuia să fie în acel moment la curtea țarului dorința de a atrage România de partea Rusiei, cât de puternică era schimbarea ce a avut loc în sentimentele cercurilor politice ruse față de România, dacă în decurs de numai un an Rusia a favorizat interesele României în Balcani, a urmărit realizarea unei alianțe dinastice, Perechea Princiară Română și Principele Carol au întreprins o vizită la Petersburg și acum țarul împreună cu familia sa vizitează pe regele român?

Interesant – comunica corespondentul, dezinformând complet opinia publică austriacă – era faptul că poporul român manifesta o rezervă foarte pronunțată față de apropiata vizită. Comunicatele din presa oficială, care în „frazе întortocheate” arătau marea importanță a acestei vizite, nu făceau altceva decât să „răcească” și mai mult opinia publică. „Este caracteristic pentru judecata politică matură și pentru mintea sănătoasă a poporului român că se reține de la orice entuziasm, de la orice așteptări exagerate”. Există speranța, exprimată de unele ziare independente, că vizita țarului va avea drept consecințe îmbunătățirea soartei românilor basarabeni.

În final, se aprecia că era greu de întrevăzut urmările acestei vizite asupra liniei de conduită a politicii României de până în acel moment, însă condițiile în care se producea apropierea româno-rusă nu lăseau nici o îndoială asupra faptului că România se pregătea a apuca pe alte căi¹⁸.

În articolul de fond, apărut tot în ziarul „Neue Freie Presse” din 9 iunie 1914, se relua aceeași idee, cum că doar cercurile politice române manifestau ambiții imperialiste, nu și poporul, căci „țărănul român, apăsător de nevoile vieții, ar pune statului cu totul alte ținte decât mărirea teritoriului”, care nu s-ar putea realiza decât prin războaie îngrozitoare, ce ar cădea ca o ciumă asupra omenirii. Ziarul își exprima credința că bătrânul rege Carol, care a trebuit să-și înăbușe durerea pierderii Basarabiei, nu se va lăsa câștigat pentru o schimbare fundamentală în politica externă. Dar – se arată în continuare – istoria a demonstrat că alianțele ce se bazau numai pe voința Principilor sau pe tratate încheiate între guverne nu rezistau în vârtejul unor crize serioase. Starea de spirit ostilă față de Dubla Monarhie existentă în rândul societății românești era atribuită manevrelor întreprinse de diplomația franceză și cea rusă. În continuare, se recunoșteau greșelile comise de diplomația austro-ungară față de România în timpul crizei balcanice. „Greșelile ce s-au comis în Viena merită un bici ce numai istoria îl poate împleti”. Dar, se afirma mai departe, ipocrizia oamenilor politici români, care își manifestau ostilitatea doar față de Dubla Monarhie și nu cutezau să sufle o vorbă despre asuprirea românilor din Basarabia, nu era mai puțin respingătoare. În final, se strecurau și subtile amenințări, declarându-se că factorii de decizie din

Monarhia danubiană deliberau deja asupra măsurilor necesare pentru întărirea securității de-a lungul graniței transilvănene. România era avertizată că Rusia nu a renunțat la visurile sale privind Dardanelele; prin urmare, fără alianța cu Monarhia austro-ungară, regatul român nu putea împiedica transformarea teritoriului său ca drum de trecere spre strâmtoni pentru armatele ruse, nu-și putea păstra independența și nu va putea stopa închiderea strâmtonilor¹⁹.

La 11 iunie, în același ziar, se publica o corespondență din București sub titlul: *Întrevederea la Constanța și importanța sa pentru pacea europeană*. Se considera că, în pofida încercărilor de a se prezenta vizita ca fiind doar una de curtoazie, faptul că țarul era însoțit de Sazonov, conducătorul politicii externe ruse, era un semn că urmau a se discuta chestiuni importante, fără a se putea preciza despre ce înțelegere era vorba. Se bănuia că Rusia va încerca să determine România să nu mai înnoiască convenția militară cu Austro-Ungaria, nedorind înlocuirea ei cu una ruso-română, ci doar de a dobândi din partea României asigurarea unei politici de mână liberă în viitor. Faptul că regele Carol I-a primit la Constanța pe ministrul austro-ungar Czernin înainte de vizita lui Sazonov era considerat ca un semn al dorinței regelui României de a confirma în mod public existența relațiilor de prietenie între Austro-Ungaria și România²⁰.

O zi mai târziu, același ziar publica un articol în care comenta impresia făcută de vizita țarului în cercurile diplomatice de la Viena, arătând că întâlnirea ce urma a avea loc între cei doi suverani era comentată cu mult calm în lumea diplomatică. Rusia a dorit să dea vizitei caracterul unui eveniment de mare importanță politică, dar regele Carol a avut o atitudine rezervată. De data aceasta se declara că era un lucru obișnuit ca, la astfel de vizite solemne, ministrul de externe să-l însoțească pe țar. Ziarul își informa cititorii că, în România, vizita țarului era privită ca o mare onoare, dar opinia publică și-a păstrat cumpătul. Există convingerea că România nu-și va schimba deocamdată cursul politicii sale. Asigurările date recent de către principele moștenitor cu ocazia vizitei la Berlin nu lasă nici o umbră de îndoială privind intențiile României.

În finalul articolului se afirma că relațiile României cu Tripla Alianță s-au schimbat doar într-o privință: ele nu mai treceau prin Viena spre Berlin, ci viceversa²¹.

Și ziarul „Reichpost”, organ al Partidului Creștin-Social, într-un articol de fond publicat la 13 iunie, declara că opinia publică română nu vedea altceva în vizita țarului decât recunoașterea faptului îmbucurător că România și-a câștigat pe plan internațional stimă și prietenie. Se declara că, întrucât Monarhia austro-ungară se considera drept un prieten sincer al României, „noi privim fără invidie la succesele statului vecin cu noi, deoarece succesele României sunt și succese ale politicii noastre, care a năzuit totdeauna de a sprijini

România în progresul și dezvoltarea sa”. Ca urmare, vizita țarului nu va schimba nimic, indiferent de formele exterioare în care ea era prezentată și se dădeau asigurări că serbările de la Constanța nu vor trezi nici o nemulțumire în Monarhia austro-ungară²².

În schimb, în ziarul „Die Zeit”, organ al opoziției, într-un articol de fond publicat la 13 iunie, intitulat *Fantoma bulgară*, se aduceau acuzații la adresa ministrului de externe austro-ungar, contele Leopold Berchtold. Declarațiile acestuia privind falsitatea știrilor despre o răcire a relațiilor cu România erau infirmate de vizita pe care ministrul de externe Sazonov și țarul Rusiei o făceau regelui României. Îngrijorător era însă considerat faptul că Monarhia austro-ungară continua să alerge după fantoma amicitiei cu Bulgaria, sprijinind, chiar cu câteva zile înainte, într-un moment inoportun, un împrumut bulgar pe piața germană, gest care a displicut și factorilor de decizie din Germania. Ziarul arăta că menținerea relațiilor amicale cu România va fi în viitor, ca și în trecut, absolut incompatibilă cu relații de prietenie cu Bulgaria, regatul român dorind, spre deosebire de Bulgaria, să conserve rezultatele păcii de la București, adică câștigurile sale teritoriale, dar și cele ale Serbiei și Greciei. De aici rezulta comuniunea de interese între cele trei state, ceea ce reprezenta mai mult decât o alianță formală. Așa cum, după 1878, contele Andrassy a profitat de greșelile diplomației ruse pentru a atrage România de partea Austro-Ungariei, Sazonov a știut să profite de greșelile diplomației austro-ungare pentru a atrage România spre Rusia. În trecut, greșeala Rusiei a reprezentat-o răpirea Basarabiei, în acel moment greșeala diplomației austro-ungare o constituia atitudinea față de Bulgaria. Această greșeală a făcut posibilă întrevăderea de la Constanța²³.

Și-n ziarul „Deutches Volksblatt” din 14 iunie se remarcă faptul că, din presa europeană, răzbătea credința că vizita țarului nu va determina o nouă orientare a politicii externe a României. Nici atitudinea presei române, nici cea a unor cercuri politice din România, puțin favorabile Austro-Ungariei, nu puteau influența faptul că, în ce privește România, era exclusă orice politică nefavorabilă monarhiei austro-ungare.

De asemenea se declara că opinia publică din regatul român era contra unei alianțe cu Rusia, întrucât România, chiar dacă ar reuși să-și mărească teritoriul prin încorporarea Transilvaniei și Basarabiei, tot ar fi fost expusă unor mari primejdii din partea unei Rusii ieșită victorioasă dintr-un război european. România tot nu ar fi putut să se sustragă preponderenței puternicului vecin, dacă balanța puterii stabilită între Austria și Rusia s-ar fi dezechilibrat în favoarea celei din urmă. Prin urmare, se aprecia că punctul de vedere al României, în chestiunea unui viitor război european, era că acesta trebuia împiedicat dacă era posibil și acest țel nu putea fi îndeplinit decât dacă România rămânea credincioasă Triplei Alianțe și Austro-Ungariei. Ziarul

atribuia o mare importanță rolului jucat de România în acel moment în relațiile internaționale, arătând că, dacă România nu promitea sprijin Rusiei într-un viitor război european, Rusia nu va îndrăzni să-l declanșeze, dacă va trebui să lupte și contra României. Prin urmare, concluziona autorul articolului, cheia păcii europene stă în mâinile României²⁴.

În legătură cu declarațiile unor oameni politici ruși cum că Rusia nu urmărea pentru moment să obțină de la România încheierea unei alianțe cu caracter ofensiv, ci se mulțumea doar cu o declarație de neutralitate în caz de război și, eventual, cu promisiunea că România nu va reînnoi convenția militară cu Austro-Ungaria, se exprima credința că Rusia nu va obține nimic din toate acestea. Și asta datorită faptului că se considera că atitudinea României în viitorul război va fi determinată de interesele sale, nu de simpatiile sale. Ori interesele României cereau ca Austro-Ungaria să nu fie înfrântă într-un război cu Rusia. De aici, imposibilitatea pentru România de a se declara neutră.

Ziarul nu era de acord cu declarațiile apărute în unele periodice vieneze cum că, în urma ultimelor evenimente, Austro-Ungaria și-ar fi pierdut influența în ceea ce privește România, în favoarea Germaniei. Dacă pentru moment această afirmație era considerată ca exprimând un adevăr în ceea ce privea relațiile diplomatice ale României cu Tripla Alianță, se afirma, în mod nejustificat, că în realitate Austria juca în acel moment, la fel urmând a se întâmpla și în viitor, un rol mult mai important în problemele orientale decât Germania. Astfel, se aprecia că Austria reprezenta în problema orientală un adversar mult mai serios decât putea fi vreodată Germania (sic!), mai puțin interesată în chestiunile Orientului european. Prin urmare, doar monarhia danubiană putea contrabalansa preponderența Rusiei în această zonă. Germania avea și ea o oarecare importanță pentru România, în sensul că sprijinea Austria în chestiunile orientului european. Toate acestea demonstrau, în opinia autorului, că vizita întreprinsă la Constanța nu putea aduce Rusiei nici o victorie diplomatică, chiar dacă din partea acesteia, speranțele erau foarte mari în acest sens²⁵.

Analizând discursurile rostite de cei doi suverani cu ocazia întrevăderii de la Constanța, ziarul „Neue Freie Presse” în articolul său din 15 iunie, intitulat *Impresia produsă de toasturile din Constanța*, arăta că cel al țarului demonstra faptul că politica externă rusă avea drept obiectiv principal atragerea României în sfera influenței rusești, prin exploatarea curentului favorabil Rusiei manifestat în rândul opiniei publice din regatul român. Regele României s-a manifestat în mod rezervat, în timp ce țarul a fost măgulitor peste măsură. Discursul țarului a reprezentat o critică cât se poate de amicală și amabilă la adresa politicii de până în acel moment a regelui. El a declarat că doar alianța cu Rusia era naturală, ținând cont de curentul favorabil

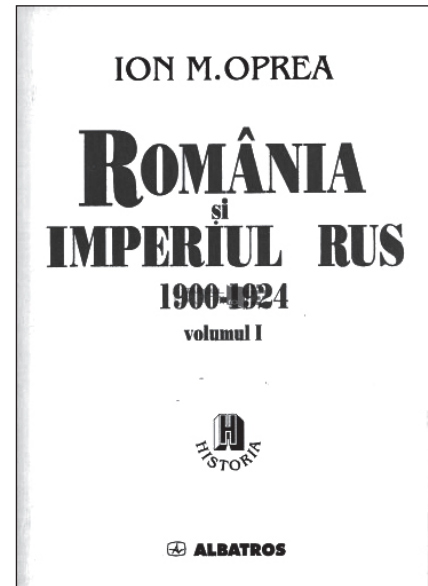
existent în acest sens în rândul opiniei publice și de faptul că această alianță corespundea comunității de credință. Acest toast constituia o încercare de a supune regele României unei presiuni duble, atât din partea opiniei publice, cât și din partea puternicului vecin de la răsărit. În finalul articolului se aprecia că, probabil, la o alianță cu Rusia nu se va ajunge în urma acestei întrevederi de la Constanța, dar că, în urma acestui discurs al țarului, politica externă a României, care înainte era atât de clară și de sigură, devenea mult mai dificilă²⁶.

Organul de opoziție „Die Zeit”, în articolul din 15 iunie 1914, intitulat *Țarul păcii la Constanța*, făcea și el referire la discursurile rostite la Constanța, afirmând că ideile desprinse pot fi rezumate în următoarele cuvinte: „pace și echilibru stabil în Balcani”. Regele României, făcând trimiteri la Congresul de pace de la Haga, s-a adresat țarului ca unui ocrotitor al păcii, care aprecia rolul jucat de România în timpul ultimelor două războaie balcanice. Pacea, echilibrul și înflorirea popoarelor balcanice au fost enunțate de regele român drept țeluri ale politicii externe românești. Oaspetele și-a exprimat speranțele că dezvoltarea pașnică a României nu va fi tulburată. Cu alte cuvinte, se aprecia în periodicul amintit, toasturile constituiau și un avertisment la adresa Bulgariei, care, dacă ar fi urmărit revizuirea păcii de la București, ar fi avut de înfruntat nu numai alianța dintre România, Grecia și Serbia, ci și armatele Rusiei.

În final, se arată că o alianță ruso-română ofensivă despre care au tot vorbit proroci mincinoși n-a fost încheiată și nici n-a existat o asemenea intenție. Țarul n-a făcut altceva decât să profite de ocazia oferită de nepriceperile diplomației austro-ungare pentru a se erija în susținător al păcii de la București și pentru a diminua influența diplomației austro-ungare, suspectată de tendințe revizioniste²⁷.

Și în ziarul „Wiener Allgemeine Zeitung” din 15 iunie 1914 se declara că nu trebuiau făcute afirmații hazardate cu privire la întâlnirea de la Constanța. Deși Rusia își dorea întărirea legăturilor cu România, era firesc ca fiecare stat să urmărească a trăi în relații cât mai bune cu vecinul său. Pe de altă parte, nu era nici o îndoială în ce privea faptul că, deși România întâmpina cu bucurie gesturile de prietenie ale Rusiei, nu avea deloc interes a abandona direcția politicii sale externe de până atunci. Se considera că de fapt România, dorind a-și păstra independența și influența în Balcani, nu-și putea lega mâinile printr-o politică unilaterală; ea trebuia să-și mențină libertatea de a cultiva prietenii vechi, deși lega prietenii noi²⁸.

Și în rapoartele provenite de la Legația română de la Budapesta se precizează că vizita de la Constanța fost comentată mai ales de ziarele de opoziție și de cele independente²⁹. Astfel, ziarul oficios „Pester Lloyd” s-a mărginit să publice în prima zi după vizită, în pagina a

doua, telegramele și traduceri toasturilor, subliniind importanța acordată de cei doi suverani menținerii păcii. Principalul ziar guvernamental „Az Ujsag” a încercat să inducă ideea că, în primirea făcută țarului, s-a văzut „sforțarea României de a nu supăra Austro-Ungaria” ceea ce constituia un fapt mulțumitor, dar atenția diplomației trebuia să se îndrepte mai mult asupra misiunii lui Sazonov la București. Ziarul clerical „Alkotmány” observa că România s-a ferit să dea expresie sentimentelor pentru a nu supăra Dubla Monarhie, în ciuda faptului că ziarele din Occident au prezentat vizita ca reprezentând o schimbare în politica externă românească. „Budapesti Hirlap” considera că vizita țarului urma să aibă consecințe uriașe asupra relațiilor internaționale deoarece o apropiere a României de Tripla Înțelegere ar fi modificat raportul de forțe dintre cele două blocuri politico-militare. Același ziar încheia cu speranța că „cu toate rățăcirile de până acum”, România și Monarhia dualistă se vor înțelege din nou. „Magyar Hirlap”, ziarul contelui Andrassy, credea că nu era exclus ca România să abandoneze colaborarea cu Tripla Alianță căreia îi datora totul, și găsea ca principal motiv politica echivocă a Monarhiei în Balcani. „Pesti Napló”, ziar de opoziție, profita de ocazie pentru a lovi în contele Berchtold pe care îl considera principalul vinovat de răcirea relațiilor cu România. Același ziar considera că Monarhia a suferit o umilință nedemnă de o mare putere alergând după prietenia României și își exprima speranța că cercurile conducătoare de la Viena își vor da seama că s-a schimbat raportul de forțe între Marile Puteri odată cu această vizită. „Pesti Hirlap” (și el ziar de opoziție) găsea că această vizită trebuia să fie dureroasă în special pentru Arhiducele moștenitor care se credea sigur de alianța României. „Neues Pester Journal”, ziar independent, aprecia că întrevederea Regelui Carol cu Țarul era o demonstrație contra Triplei Alianțe și că o alianță balcanică protejată

de Rusia reprezenta cel mai mare pericol pentru Monarhie. Ziarul de opoziție „A Nap” considera că vizita Țarului la Constanța era un nou motiv de neliniște privind siguranța stăpânirii Ardealului și a susținut nevoia întăririi și deplinei apărări împotriva unui atac românesc. Ministrul de externe român era informat că, în general, presa guvernamentală nu a dat o mare atenție vizitei țarului la Constanța, că se desprindea o stare de mulțumire că toasturile celor doi suverani nu au conținut nici o aluzie din care să se vadă că ar fi fost îndreptate contra Monarhiei, pe când ziarele opozante au socotit România ca fiind deja aliată cu Rusia și au atribuit această schimbare politicii greșite a lui Berchtold și a lui Tisza³⁰.

Vizita țarului la Constanța a fost urmărită cu interes și la Roma. Un articol din ziarul „Stampa” din 5 iunie 1914, intitulat semnificativ *Svonuri de tentative diplomatice pentru a desliși Romania din Tripla Alianță*, corespondență primită de ziar din Viena, vorbește de interesul cu care era privit la Viena acest eveniment și de faptul că atât Rusia cât și Austria doreau să se afle în cele mai bune relații cu România, mai ales după războiul balcanic. Numirea contelui Czernin la București ar fi trebuit să ducă la o relansare a relațiilor cu România, în special după pretențiile manifestate de Berchtold și respinse de toate Puterile, chiar și de către Germania, de revizuire a Tratatului de la București. Acest lucru nu s-a întâmplat. Ziarul italian, preluând informații din presa românească, era de părere că, prin această vizită, se continua de către Rusia munca de desprindere a României din cadrul Triplei Alianțe, începută de Franța³¹.

Ziarul „Popolo Romano” aprecia, în numărul său din 7 iunie 1914, că guvernul român se străduia cu ocazia vizitei Țarului să nu dea propriei politici față de Petersburg un caracter de mai puțină cordialitate față de Viena³², ceea ce era, evident, o remarcă mai realistă.

Ziarul „Corriere del la Sera”, în articolul intitulat *Preocupări austriece pentru călătoria Țarului în România*, publicat la 9 iunie 1914, vorbește despre nervozitatea manifestată de către cercurile politice de la Viena la aflarea veștii că, pe lângă țar și ministrul de externe Sazonov, urma să participe la întâlnirea de la Constanța și ambasadorul rus la Paris, Alexander Izvolsky. În cercurile vieneze exista de mult o vie ostilitate față de Izvolsky, considerat unul din vinovații crizei balcanice, păgubind prin acțiunea sa interesele Dublei Monarhi. Se preciza că ziarul „Wiener Allgemeine Zeitung”, din care erau preluate informațiile, încerca să minimalizeze implicațiile vizitei Țarului transmitând că, în fond, era vorba de înapoierea vizitei pe care Regele Carol a făcut-o în trecut³³.

Un articol din ziarul napolitan „Il Mattino”, bazat tot pe o corespondență din Viena, evidenția faptul că presa austriacă acorda o deosebită importanță vizitei de la Constanța, deoarece era convinsă că țarul va încerca să desprindă România din Tripla Alianță și a o face să intre în Tripla Înțelegere.

În concluzie, vedem că presa Marilor Puteri din Tripla Alianță a comentat pe larg și deschis semnificația deosebită a vizitei țarului Nicolae al II-lea și a ministrului de externe rus Sazonov în România. Dacă ziarele oficiale au fost foarte rezervate în comentariile lor cu privire la întrevăderea de la Constanța și s-au limitat să redea toasturile celor doi suverani fără a le comenta, în schimb ziarele de partid, în special cele ale opoziției, sau cele independente au comentat mai pe larg această vizită. Toate au recunoscut importanța politică a acestei întrevăderi, faptul că România devenise arbitru *statu-quo*-ului în Balcani. Cum era firesc, în mod repetat s-a reamintit României faptul că progresul său și poziția preponderentă printre statele din Balcani se datora sprijinului acordat de către statele Triplei Alianțe și nu Rusiei. Uneori, în presa maghiară, germană și austriacă s-au strecurat învinuiri nefondate cu privire la faptul că românii au uitat de Basarabia, că voiau să ajute Imperiul rus ca să ia strâmtorile devenind astfel vasali politici și economici ai țarului, ajungându-se uneori chiar la amenințări cu privire la necesitatea întăririi graniței Austro-Ungariei cu România. Întrucât la acea vreme conținutul convorbirilor a fost învăluit în mare măsură de mister, în presă au fost emise multe speculații. S-a exprimat, în urma analizei discursurilor rostite de cei doi suverani în timpul întrevăderii de la Constanța, fie convingerea că România nu va realiza o schimbare radicală în politica sa externă, că Rusia a înregistrat un eșec, nereușind să obțină distanțarea României față de Tripla Alianță, fie credința că România era deja aliata Rusiei.

În realitate, rezultatele întrevăderii de la Constanța au fost următoarele: România s-a apropiat de Rusia, primind asigurări neoficiale că va fi sprijinită în îndeplinirea revendicărilor sale naționale; factorii de

decizie ale celor două state s-au angajat să colaboreze pentru păstrarea *statu-quo*-ului stabilit în Balcani, inclusiv a regimului libertății comerțului prin strâmtoari. Încercările lui Sazonov de a obține din partea guvernului român o declarație de neutralitate în cazul unui război european au rămas fără rezultat, România evitând să-și ia vreun angajament precis față de Rusia.

Vizita țarului a pus o dată mai mult în relief dorința guvernului român de a contura mai bine noua orientare a politicii sale externe, care avea să se accentueze până la încheierea alianței militare cu Antanta și asigurarea înfăptuirii Marii Uniri.

Note:

1. Nicu Pohoăț, *România și Tripla Înțelegere*, București, Editura Cavallioti, 2003, p. 246.
2. Ema Nestovici, *România și Puterile Centrale între anii 1914-1916*, București, Editura Politică, 1979, pp. 26-28.
3. Nicolae Ciachir, Gheorghe Berca, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 448.
4. De aceeași părere sunt și istoricii Ghe. N. Căzan, Șerban Rădulescu Zoner, care consideră afirmația lui Brătianu concludentă cu privire la interesele României "trebuie să fim pregătiți să primim pe frații noștri din Transilvania fără ca nimeni să se poată opune le aceasta și în acest sens sprijinul Rusiei ne poate servi." Apud. Ghe. N. Căzan, Șerban Rădulescu Zoner, în lucrarea *România și Tripla Alianță 1878-1914*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 393.
5. Ester Uribes, *La recontre de Constanța du 14 Juin 1914*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, VII, nr. 2, 1968, pp. 235, 236.
6. *Ibidem*.
7. Nicu Pohoăț, *op. cit.*, p. 263; Ion M. Oprea, *România și Imperiul Rus. 1900-1924*, vol. I, București, Editura Albatros, 1998, p. 62.
8. I.G. Duca, *Memorii*, vol. I, Editura Expres, București, 1992, p. 31; Nicolae Ciachir, Gheorghe Berca, *op. cit.* p. 450; C. Nuțu, *România în anii neutralității (1914-1916)*, București, Editura Științifică, 1972, p. 81-83.
9. Ghe. N. Căzan, Șerban Rădulescu Zoner, *op. cit.*, p. 375.
10. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond *Primul Război Mondial*, vol. 24, Rapoarte de la Viena, Perioada 1914-1916, f. 87-89.
11. *Ibidem*, Fond *Primul Război Mondial, 1914-1919*, vol. 9, f. 7
12. *Ibidem*, f. 9-13.
13. *Ibidem*, f. 13.
14. *Ibidem*, f. 13-14.
15. *Ibidem*, f. 17-19.
16. *Ibidem*, f. 19.
17. *Ibidem*, vol. 24, Rapoarte de la Viena, Perioada 1914-1916, f. 55-58.
18. *Ibidem*, f. 58.

19. *Ibidem*, f. 60-62.
20. *Ibidem*, f. 66-68.
21. *Ibidem*, f. 72.
22. *Ibidem*, f. 68-69.
23. *Ibidem*, f. 70.
24. *Ibidem*, f. 74.
25. *Ibidem*, f. 75.
26. *Ibidem*, f. 84-85.
27. *Ibidem*, f. 93-94.
28. *Ibidem*, f. 95.
29. *Ibidem*, vol. 7, Rapoarte de la Budapesta, 1914, f. 133-136.
30. *Ibidem*, f. 137.
31. *Ibidem*, vol. 19, Rapoarte de la Roma, 1914, f. 107.
32. *Ibidem*, f. 108.
33. *Ibidem*.

Bibliography:

- România, Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Fond *Primul Război Mondial* / Romania, The Archives of the Ministry of Foreign Affairs, Fund *The First World War*.
- Căzan Gh. N., Rădulescu-Zoner Ș., *România și Tripla Alianță / Romania and the Triple Alliance*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Ciachir Nicolae, Berca Gheorghe, *Diplomația europeană în epoca modernă / European Diplomacy in the Modern Age*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Duca I.G., *Memorii / Memoirs*, vol. I, Editura Expres, București, 1992.
- Nestovici Ema, *România și Puterile Centrale între anii 1914-1916 / Romania and Central Powers between 1914-1916*, București, Editura Politică, 1979.
- Nuțu C., *România în anii neutralității (1914-1916) / Romania in the Years of Neutrality (1914-1916)*, București, Editura Științifică, 1972.
- Oprea Ion M., *România și Imperiul Rus (1900-1924) / Romania and the Russian Empire (1900-1924)*, vol. I, Editura Albatros, București, 1998.
- Pohoăț Nicu, *România și Tripla Înțelegere / Romania and the Triple Alliance*, București, Editura Cavallioti, 2003.
- Uribes Ester, *La recontre de Constanța du 14 Juin 1914*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, VII, nr. 2, 1968.

